INSTITUUT
NATUUR- EN
BOSONDERZOEK

Vlaamse overheid
Herman Teirlinckgebouw
Havenlaan 88 bus 73
1000 Brussel
Tel +32 2 430 26 37

NOTA voor kabinet Demir

Datum: 21/12/2021

Auteurs: Glenn Vermeersch, Luc De Bruyn

Onderwerp: Recente status en trends van akker- en weidevogels in Vlaanderen

Ter attentie van: Jef Melckebeke, Jelle Van Den Berghe

Recente status en trends van akker- en weidevogels in Vlaanderen

In Vlaanderen komen vele soorten broedvogels voor die in meer- of mindere mate gebonden zijn aan landbouwgebied. De grens tussen akker- en weidevogels is daarbij niet altijd eenvoudig te trekken en in veel gevallen zijn zowel akker- en weidegebieden noodzakelijk aanwezig in het leefgebied.

1. Indicator broedvogels van landbouwgebied in Vlaanderen

De indicator voor akker- en weidevogels is gebaseerd op de meeste recente cijfers van het project 'Algemene Broedvogels Vlaanderen', kortweg ABV. Ze toont de evolutie van aan landbouwgebied gebonden soorten in de periode 2007-2020. Een belangrijke kanttekening bij fig. 1 is dat de grootste afname van aan landbouw gebonden vogelsoorten al plaatsvond voor het ABV-project werd opgestart (in 2007), namelijk in de jaren '70, '80 en '90 van de vorige eeuw. Dit wordt uitvoerig besproken in de soortteksten van de laatste broedvogelatlas (Vermeersch et al. 2004). Toch stellen we vast dat de verschraling van het landbouwgebied nog steeds doorgaat wat zich sinds 2013 ook steeds duidelijker weerspiegelt in de ABV-grafieken.

De in fig.1 weergegeven indicator is gebaseerd op volgende soorten: Boerenzwaluw, Geelgors, Gele kwikstaart, Grasmus, Graspieper, Grutto, Kievit, Kneu, Patrijs, Ringmus, Roodborsttapuit, Scholekster, Spotvogel, Torenvalk, Veldleeuwerik, Witte kwikstaart, Wulp, Zwarte roodstaart.

De keuze van de soorten is gebaseerd op de Europese indicatoren die jaarlijks geproduceerd worden door de European Bird Census Council in opdracht van de Europese Commissie. De Vlaamse, Waalse en Brusselse cijfers worden daarin jaarlijks verwerkt.

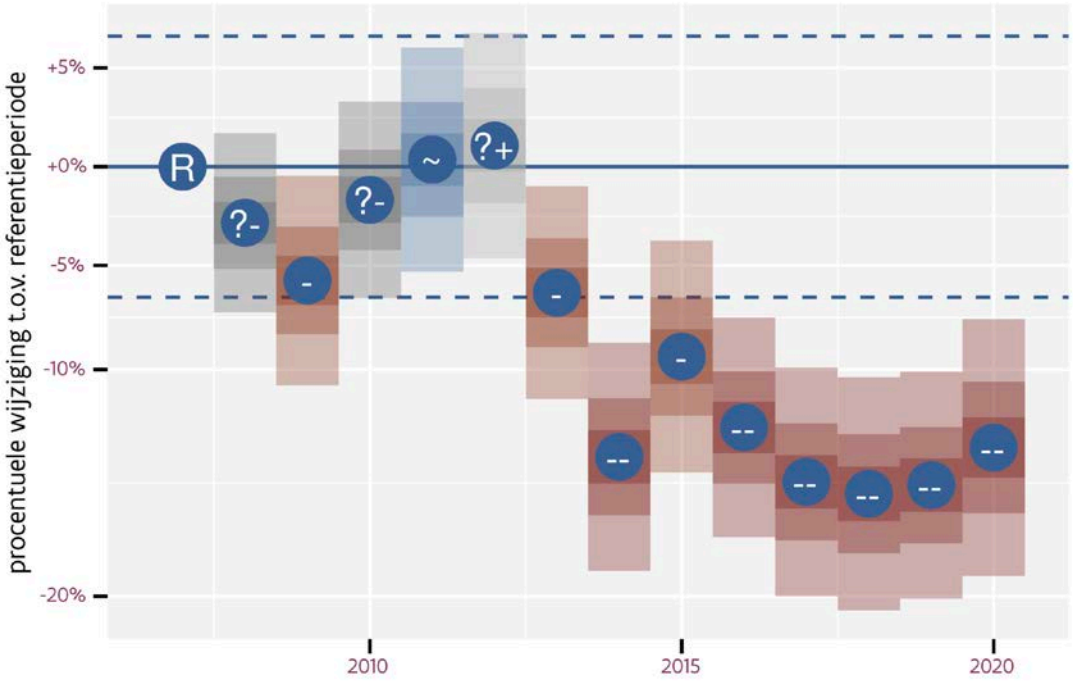

Figuur 1 – De indicator voor akker- en weidevogels heeft betrekking op de volgende soorten: Boerenzwaluw, Geelgors, Gele kwikstaart, Grasmus, Graspieper, Grutto, Kievit, Kneu, Patrijs, Ringmus, Roodborsttapuit, Scholekster, Spotvogel, Torenvalk, Veldleeuwerik, Witte kwikstaart, Wulp, Zwarte roodstaart). Ze is gebaseerd op de meeste recente cijfers van het project 'Algemene Broedvogels Vlaanderen', kortweg ABV; ze toont de evolutie van aan landbouwgebied gebonden soorten in de periode 2007-2020.

Niet alle aan landbouw gebonden soorten kunnen in bovenstaande indicator verwerkt worden omdat sommigen niet voldoende verspreid of in voldoende hoge aantallen voorkomen om te worden opgepikt door het ABV-netwerk van meetpunten. Dit zijn zonder uitzondering soorten die wel jaarlijks worden opgevolgd in het kader van het project 'Bijzondere Broedvogels Vlaanderen' en waarover recent werd gerapporteerd in Vermeersch et al. (2020).

In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van soorten die in meerdere of mindere mate gebonden zijn aan landbouwgebied en waarvoor we een recente populatieschatting hebben berekend in bovenvermeld rapport.

Tabel 1 - Overzicht van soorten die in meer of mindere mate gebonden zijn aan landbouwgebied en waarvoor een recente populatieschatting werd berekend in in Vermeersch et al. (2020).

Soort	**Type**	**Populatie 2013-2018**	**Opmerkingen**
Boerenzwaluw	Akker + weide	20.000-40.000	
Geelgors	Akker + weide (randsoort)	2800-4000	
Gele Kwikstaart	Vooral akkers	10.000-25.000	

Graspieper	Vooral grasland	2300-3400	Belangrijke fractie broedend in heidegebieden, landbouw nagenoeg verlaten
Grauwe Gors	Akkers	30-70	Bijna uitgestorven in Vlaanderen ondanks alle maatregelen
Grauwe Kiekendief	Akkers (graan)	0-1	Quasi uitgestorven ondanks enkele recente broedgevallen
Grasmus	Akker + weide (randen)	40.000-65.000	
Grutto	Grasland	700-750	Forse afname in de Kempen
Kievit	Akker + weide	5000-15.000	Forse afname verspreid over heel Vlaanderen
Kneu	Akker + weide (randen)	10.000-25.000	Een grote fractie hiervan broedt in heidegebieden, in zuiver landbouwgebied sterke afname
Kwartelkoning	Grasland (natte hooilanden)	1-20	In de meeste jaren nauwelijks nog broedgevallen
Ooievaar	Grasland	90-116	Toename, vooral in de zogenaamde 'Ooievaarsdorpen', maar ook steeds vaker erbuiten.
Paapje	Grasland (hooiland)	0-2	De facto uitgestorven in Vlaanderen
Patrijs	Akker + weide	<5000	Forse afname zoals aangetoond in ABV
Ringmus	Akker + weide	10.000-20.000	Reeds decennialang afnemend, huidige aantallen een fractie van die in de jaren'70 – '80
Roodborsttapuit	Akker + weide (randsoort)	2700-400	Toename, deels toe te schrijven aan heidegebieden, maar ook toegenomen in landbouw.
Scholekster	Akker	1200-1450	Oorspronkelijk een kustsoort die zich wist aan te passen aan landbouwgebied. Daar nu recent ook aan het afnemen.
Slobeend	Natte graslanden	600-900	Overal afnemend, maar geen 'zuivere' landbouwsoort.
Spotvogel	Akker + weide (randen)	3000-7000	Afname op lange en korte termijn, betere schatting verwacht na afwerking van de Vogelatlas
Steenuil	Akker + weide (randsoort)	6000-10.000	
Torenvalk	Akker + weide (randsoort)	1800-2800	Afname, maar enige stabilisatie van de aantallen op korte termijn
Tureluur	Grasland	270-360	
Veldleeuwerik	Akkers + weide	6500-10.000	Reeds decennialang afnemend, huidige aantallen een fractie van die in de jaren'70 – '80
Velduil	Grasland	0-23	Nomadisch voorkomen, vooral reagerend op muizenpieken
Witte Kwikstaart	Akker + Weide	30.000-70.000	Niet beperkt tot landbouwgebied, deels cultuurvolger

Wulp	Grasland	170-230	Bijna verdwenen uit heidegebieden, maar ook in landbouwgebied afnemend, vooral in de Kempen
Zomertaling	Natte graslanden	100-150	Overal afnemend, maar geen 'zuivere' landbouwsoort.
Zomertortel	Akker + weide (randsoort)	<500	Deels gebonden aan bebouwing in agrarisch gebied. Eén van de snelst afnemende soorten in Vlaanderen (en bij uitbreiding in geheel Europa)
Zwarte Roodstaart	Akker + weide (randen + bebouwing)	6000-12.000	

2. Effect van beheerovereenkomsten

Eerder onderzoek naar akkervogels stelde vast dat veranderingen op populatieniveau pas optreden als er in het landschap een minimale hoeveelheid oppervlakte onder beheer is, i.e. hoeveelheid hoogkwalitatieve habitat of voedselbeschikbaarheid (Chamberlain et al. 2000, Cormont et al. 2016). Europa schuift een streefcijfer van minstens 7% voorop (EC 2013).

PDPO-project

In 2010 Ontwikkelde INBO, in opdracht van VLM een meetnet om de effectiviteit van de beheerovereenkomsten te monitoren (Strubbe et al. 2010). Hiervoor werden 16 gebieden geselecteerd. De bedoeling was om een gradiënt te creëren van gebieden zonder maatregelen tot gebieden met meer dan 7% van de oppervlakte aan beheerovereenkomsten. Tussen 2010 en 2018 konden door de VLM in de 16 gebieden echter niet genoeg beheerovereenkomsten afgesloten worden, zodat het streefdoel van 7% niet gehaald werd. Alleen in het gebied van Bertem werd de 7% akkervriendelijke habitat overschreden, maar pas na 2016. Omdat de oppervlakte beheermaatregelen te laag was kon de analyse van de monitoring gegevens niet direct uitsluitsel geven over de effectiviteit van de maatregelen moesten die in voldoende oppervlakte aanwezig geweest zouden zijn (De Bruyn et al. 2019). De vogelpopulaties in de bestudeerde gebieden veranderden nagenoeg niet. Het aantal aanwezige soorten was constant over de tijd voor alle gebieden. Bij 80% van de berekende soortentrends schommelde het aantal geobserveerde territoria rond eenzelfde gemiddelde. Slechts in 15 gevallen was er een significante stijging, in 29 gevallen een significante daling. Voor de individuele soortanalyses kon slechts in één enkel geval een verband gevonden worden met de aanwezige oppervlakte beheermaatregelen: grutto's gingen minder snel achteruit in gebieden waar de oppervlakte onder weidevogelbeheer groter is. De totale oppervlakte onder beheermaatregelen ligt redelijk laag in de bestudeerde gebieden. Slechts in één gebied werd de grens van 7% overschreden en dit pas vanaf 2016.

Partridge-project (Interreg North Sea Region)

In 2017 startte INBO, samen met VLM en andere partners uit Vlaanderen, Engeland, Schotland, Nederland en Duitsland het Europese PARTRIDGE-project op (Interreg North Sea Region, https://northsearegion.eu/partridge/). Dit is een demonstratieproject dat moet laten zien hoe nieuwe en verbeterde beheeroplossingen de biodiversiteit en ecosysteemdiensten tegen 2023 tot 30% kunnen verbeteren. Hiervoor werden 10 demogebieden ingericht met meer dan 7% maatregelen. 10 gebieden zonder maatregelen fungeren als controle. Een preliminaire analyse van de monitoringdata geeft aan dat wanneer alle gegevens van de verschillende landen gecombineerd worden er 6 van de 14 aan landbouwgebied gebonden soorten gemiddeld meer broedparen hebben in de demogebieden dan in de controlegebieden: grutto, grasmus, kievit, patrijs, veldleeuwerik, en geelgors. Voor de andere soorten is er geen verschil tussen demo en controlegebieden. Voor Vlaanderen alleen (2 demo en 2 controlegebieden) is de steekproefgrootte te klein om een uitspraak te kunnen doen op niveau Vlaanderen.

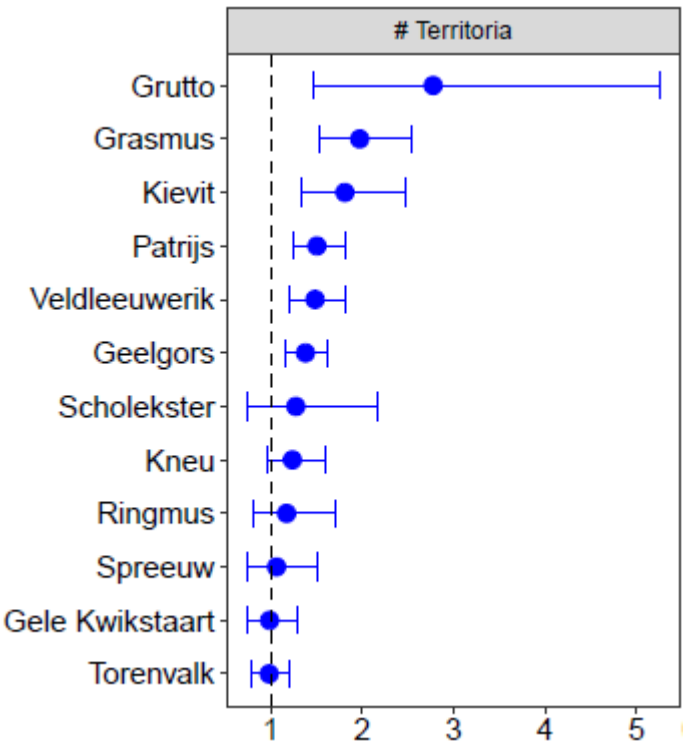

Figuur 2 - *Verhouding tussen aantal broedparen in de demogebieden ten opzichte van de controlegebieden. De stippellijn geeft aan wanneer er evenveel territoria zijn in demo als in controle. Voor 6 soorten ligt het aantal broedparen hoger in de demogebieden dan in de controlegebieden.*

Contact:
Glenn.vermeersch@inbo.be – 0468/255339 (Vogeltrends)
Luc.debruyn@inbo.be – 0494/899950 (PARTRIDGE)

3. Referenties

Chamberlain, D. E., R. J. Fuller, R. G. H. Bunce, J. C. Duckworth, and M. Shrubb. 2000. Changes in the abundance of farmland birds in relation to the timing of agricultural intensification in England and Wales. Journal of Applied Ecology **37**:771-788.

Cormont, A., H. Siepel, J. Clement, T. C. P. Melman, M. F. WallisDeVries, C. A. M. van Turnhout, L. B. Sparrius, M. Reemer, J. C. Biesmeijer, F. Berendse, and G. R. de Snoo. 2016. Landscape complexity and farmland biodiversity: Evaluating the CAP target on natural elements. Journal for Nature Conservation **30**:19-26.

De Bruyn, L., K. Devos, K. Van Den Berge, G. Vermeersch, and F. T'jollyn. 2019. Effecten van beheerovereenkomsten op populaties van landbouwvogels in Vlaanderen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, D/2019/3241/151, Brussel, Belgium.

EC. 2013. Voornaamste elementen van de hervorming van het GLB. EC MEMO/13/621.

Strubbe, D., P. Verschelde, M. Hens, C. Wils, D. Bauwens, M. Dermout, and L. De Bruyn. 2010. Impact van PDPO II maatregelen op de biodiversiteit. Instituut voor Natuur en Bosonderzoek (INBO), Brussel, Belgium.

Vermeersch, G., A. Anselin, K. Devos, M. Herremans, J. Stevens, J. Gabriëls, and B. Van Der Krieken. 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002., Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel.

Vermeersch, G., Devos, K., Driessens G., Everaert J., Feys, S., Herremans M., Onkelinx T., Sti enen E.W.M. & T'Jollyn F. (2020). Broedvogels in Vlaanderen 2013-2018. Recente status en trends van in Vlaanderen broedende vogelsoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 (1), Brussel, 228 p. DOI: doi.org/10.21436/inbor.18794135